

Wat ik van Papa weet, liefste allemaal, heb ik my nooit afgevraagd. Er sijn dinge, die ik my herinner, en er sijn dinge, die ik weet van hooren seggen. Vanaf de dagen van syn dood, heb ik my tevreden gesteld met het beeld, wat ik van hem draag in myn hart en in myn ziel. Dat beeld is scharp onlynd.

Soms, als ik in myn omgeving iets beleef, iemand iets sie doen, sie ik Papa insens voor my an zeg: dat deed Papa ook soo, soo sprak "apa ook!

Dat treft my dan en met een stille vreugde gaan myn gedachten dan van dat beeld naar hemself, die leeft in God.

Dat beeld is syn portret, soeals ik hem gesien heb en gehoord; dat beeld is ook het beeld van syn ziel - dat beeld is hy self, soeals hy werkte en leefde voor ons allen; soeals hy ons voorging op den weg naar deugd en heilichheid.

Maar nu wy samen, Mama en gy allen, broers en susjes, die hem soo goed gekend hebben en liefgehad, nu wy samen even aan hem willen denken, nu is het my of syn beeld sich vervaagt, of het sich aan myn blik wil onttrekken.

Zoo sal het ook wel sijn by U allen - maar juist omdat U hem voor U siet in Uself, en syn beeld gadeslaat, sal een vang woord voldoende sijn; en omdat onsself de herinnering ons bindt, sal het sijn, of myn woord voortkomt uit Uw hart en een echo by U verwekken... dat is het teken der waarheid.

Het ligt niet in myn bedoeling U te vertellen hoe ik over Papa denk. U hebt hem allen even goed gekend als ik, in vele dinge zelfs beter. Trouwens, ieder van ons weet hoe wy over Papa denken, en daarom sou ik enkel wat concrete feite sijn willen ophalen, die in het diepst van myn geheugen liggen en die U mischien sijn ontgaan. U sult soo ook allerlei dingetjes weten, die my een reusplezier zouden doen, als U sich eens de moeite wilde doen, die op te schryven; dinge, die men elkaar vertelt op een gezellige avond in het halfduister en waarby het een het ander meebrengt.

Zoo komt er al meteen een feitje naar voren uit onse Litche tyd, waaruit blyk hoe Papa er op uif was, met iedereen in Vrede te leven.

Mama en Rene weten nog wel, dat wy een landje gepacht hadden, onder aan de dyk, waar de Byltjes woonden. Na school gingen Rene en ik soms met Papa mee om wat aardappels te poten of uit te doen, naargelang het jaargetyd.

Hu woonde daar in de buurt een familie, waarvan ik de naam liever niet noemen wil, al ken ik hem nog wel. Papa dacht altyd aan anderen en gaf wat hy had.

Zoodoende had hy al meer dan eens een zakje aardappelen by die menschen achtergelaten, omdat sy het niet soo breed hadden. Maar niet iedereen is dankbaar en soms is de mensch meer geneigd tot neman, dan tot geven; de booze geest, die de zwakhed van de menschen kent, had de Vader van dat gesin in het hart geblazen self wat aardappelen te gaan rooien op het land, dat niet hem, maar ons toebehoorde.

In alle vroegte werd de diefstal voltrokken. Het toeval wilde, dat enkele vrienden van Papa in het voorbygaan argwaan kregen en het Papa ter oore brachten. Papa was er de man niet naar, dit onrecht te wreken, maar die ondankbaarheid had hy toch niet verwacht en hy was van mening, dat hy het toch niet zonder meer mocht laten passeren.

Diezelfde avond ging ik weer mee naar het veld. De dief stond juist voor syn huis; Papa stapte van syn fiets en seide glimlachend tegen hem: zeg, als je nog eens wat aardappelen nodig hebt, vraag het dan in het vervolg, dat is beter! De man ontstak in soo hevige woede, dat hy ons te lyf wilde gaan; maar toen Papa hem rustig liet uitraken, kwam hy tot bedaren en trok sich terug.

Toch had Papa spyt van het gebeurde; het zat hem dears. Sijn optreden had niet het gewenschte resultaat gehad en hy pineerde erover om den Vrede weer te herstellen. Hy sou de man een zakje aardappels brengen; soo gezeg, doe gedarm! Hu was alles weer goed en Papa ook weer rustig!

Ik heb my dat feit altyd blyven herinneren als iets, wat op myn kindergemoed een aangename indruk heeft gemaakt en nu, na jaren staat het nog voor my.

Papa bewerkte sijn land, als een ontspanning, na de vermoeide schooluren. Hy deed dat met kennis van zaken; het kwam er mander op aan of hy de aardappelen precies op een rytje hadstaan, dan wel of sy op de juiste afstand stonden en

aldus het meest opbrachten. Het was bovendien nog een middel om de boeren levendig te brengen. Het boeren bedrijf lag hem trouwens na aan het hart en hy heeft soms heel wat volharding moeten toonen, om de harde koppen van de boeren te doen nadenken. Zoo waren in lith de weien in de polders slecht onderhouden en overwoekerd van vossenstaarten en velerlei onkruid. De boeren poegden niet een verbetering daarin te brengen, daar zy het voor onmogelyk hielden.

Een der boeren liet Papa graag begaan en nu trok hy met Rene en my enkele keeren in de week, na het middageten naar de polder. Ieder van ons sou dan 100 of 200 van die vossenstaarten plakken. En het wonder gebeurde onder de verbaasde oogen van de boeren. Na enkele weken kreeg de boer een modelwei.

Iedereen helpen, sonder geld en moeite te sparen, was als een tweede natuur geworden voor Papa. Iedereen kon by hem terecht, op elk uur en voor iedere zaak en dan stond hy hem ten dienste met alles wat hy had en alles wat hy wist.

Zoo kwam het later veel voor dat de kinderen van de school een mur ver door de regen kwamen, met klompen en kausen doorweekt, hun voeten koud, hun kleeven vochtig. En U weet hoe Papa dan onthyt en alles liet staan om die kinderen te helpen, hun klompen en kausen te drogen met gloeiende asen uit de kachel, hun kleeven en kausen by de kachel te warmen. En is het niet voorgekomen, dat hy eigenhandig nog erger dingen van de kinderen moest opknappen?

Wat ik in zoo weinig woorden vertel, heeft hy jarenlang gedaan, honderden keeren alsof dat vanzelfsprekend was. (Over Papa's doen in de school moeten Harrie, Driss en Frans eens wat opschryven; voor hem is die tyd nog niet soo lang geleden als voor my en George. R.)

Hoe zou my niet ale vanzelf het beeld van de Barmhartige Samaritaan voor de oogen komen.

Meerdere malen, naar ik het zelf weet, heeft Papa zich het lot aangeetrokken van arme zwervers, die hem volkomen onbekend waren en dikwyls van andere nationaliteit. Maar hy wist aan wie hy weldeed, naar het woord van het Nwangelie; wat zy aan de minsten der mynen hebt gedaan, dat hebt zy aan my gedaan.

En dan zag Mama hem in de verte al aankomen, druk prattend met de jongens, soms waren het er een tiental. Dan mochten ze slapen in een schoollokaal en moest Mama zorgen voor warme melk, boterhammen en socaals meer. Eens zelfs had hy drie Duitse beejjes meegebracht; ze mochten by ons thuis sbajen. Maar omdat ze zich niet goed gedroegen, was hy nog soo goed, om s'avonds laat met hun naar een boerdery te gaan om voor hen onderdak te vragen.

Papa kon het leed van anderen, soo sonder meer soo slecht aankien. Papa en ik, soocals het wel eens ooit gebeurde, (veel te weinig helms!) gingen samen wandelen; toevallig hoorden we onderweg van de armoede in een gesin met kinderen.

Even verder ontmoetten we een arme drommel, met een mandje haring voor op de fiets; met de bedoeling, die te verkoopen. Sadelyk kocht Papa er meermere van, betaalde ze ruimschoots en liet ze hem by de arme familie brengen.

Och, dit is maar één feitje, en nog eens, ik beklaag my dikwyls, dat ik maar enkele jaren met Papa en Mama heb samen geleefd - dat waren de heerlyke jaren van myn jeugd, de eerste elf, twaalf jaren van myn leven. Van toen af ben ik naar Soldus gegaan - het was noodzakelyk; maar ik beklaag het lot van de kinderen, die soo vroeg uit het heerlyk familieverband worden losgerukt en naar de studentenkazernes worden gestuurd, die men ook wel kostscholen noemt.

Nu nog spyt het my, soo vroeg te syn ontrukkt aan de liefde van myn ouders, die toch de ware opvoeders van het kind syn. Natuurlyk heb ik heerlyke herinneringen aan de vacantie's, als Papa met ons ging fietsen. Terloops wil ik hier even opmerken, dat wy natuurlyk op de mooie nieuwe fietsen mochten ryden.

Voor Papa was de oude nog wel goed.

Een ding vonden wy als kinderen erg vervelend. Iedere spyker, die papa zag liggen, moest worden opgeraapt en van de weg verwijderd. Hoeveel fietsers heeft hy aldus voor verrassingen behoed? Toch is hy het heel syn leven blijven doen.

Wat waren dat voor leerzame tochten! Dat besef ik nu veel beter; van de natuur wist hy alles af, de namen van de bloemen, de vogels, de boomen - te veel om op te noemen. En altyd gingen syn gedachten op naar de schepper, de Maker aller dingen; Hoe graag dacht hy na over de scheppingsdagen, over het ontstaan van de

sarde. Gode grootheid las hy in het grote en in het kleine. En hoe dikwyls hebbe we samen niet loopen filosofeeren over het wonder van de nachtelijke hemel op onze avondwandelingen. Zelfs als hy met zyn onvergetelyke loupe op een hoop keisteenen zat te turen, was dat hog in een voortdurende extase van Gods schoone schepping-den vertelde hy ons van de samenstelling van de katen, de ontwikkeling van de aardlagen en hun ouderdom en verrukt door de kleuren van de steenen, daucht hy aan de Seuwige Stad van God, door Sint Jan in de Apocalypse beschreven. Papa had een godsdienstige ziel. De familie Winteroy, uit Lith, vertelde my, dat Papa de 7 jaar, dat wy daar woonden, dagelijks hun wakker was geweest. Stipt om 7 uur (de H. Mis begon om half acht) kwam de regelmatige stap van papa aan hun huis voorby. Ons had hy dan al gewekt en opgeropen, om ons geresd te maken voor de Mis. Heel den dag trouwens ging het door zyn ziel: Myn 'Jesus Barmhartigheid-Kruisjemas-Kruisvader, barmhartigheid! dat verlies z'n ziel tot een hoog en stil geluk.

Ja, Papa wist wat bidden was; hy kon bidden als een monnik, zodat God waerlyk het leven was van zyn ziel. Meer dan 40 jaar ging hy iederen dag tot de H. Tafel en zelf heeft hy het my toevertrouwd, niet lang voor zyn dood, dat hy nu wist wat het Mis, de H. Communie te ontvangen.

Zyn Godsvrucht ging vooral nit naar de lydende Verlosser. Uren lang heeft hy in de kerk van Otterham doorgebracht, geknield voor de groote Pieta en het kruisbeeld, achter in de kerk. Het was een groote vreugde voor hem, ons te kunnen meenemen naar de kerk en samen te Communie te gaan. En hoe bezorgd kon hy zich dan soms toonen op de terugweg, dat wy allen op den goeden weg zouden blyven.

Liever sag ik twee van myn kinderen dood voor my neervallen, dan er een te zien afwyken; sei hy eens, want God is de ware band onder de menschen, meer dan het bloed. U weet zelf, hoe trouw Papa was in het bidden van de Rosenkrans en heel de nasleep ervan - al die Heiligen, die hardacht moesten worden met een Onze Vader en hem nu zeker in hun bysondere vriendschap hebben opgenomen.

Papa kende de geheime bron van Goddelyk water en hy liet haar, rustig en stil in sich ontepringen, als een uit de diepte van het hart opborrelend gebed.

Wat een zorg en eerbied had Papa voor al zyn schoolkinderen. Ik sie het bord in de schoolgang nog voor my, dat hy iedere week vol schreef met praktische wenken, om eerbiedig te zyn in de kerk, het huis van God, om beleefd te zyn in huis en op straat, om niet met steenen te gooien, om de pet af te nemen voor de priester in het voorsygaan, en wat al niet meer! In wolk een belangstelling toonden de kinderen niet daarvoor! Papa's waakzaamheid bleef niet by het woord: iederen dag fietste hy, na school de wegen op, om te zien, dat de jongens netjes thuiskwamen en ze soo nodig mee terug te nemen, om na te blyven. In de kerk liep hy al bid-dende langs de banken en hief de Rosenkrans op om de kinderen tot gebed aan te sporen; iedere Saterdagmiddag en daags voor iedere vacantie ging Papa alle klassen even bezoeken om de kinderen het een of ander nog eens op het hart te drukken.

Papa was voor alles een waar Christen en daarom een goed mensch en een goed onderwyser; dat gaeft was! Heel den dag door was hy in de school bezig zyn lessen voor te bereiden, om de kinderen een proef te laten zien, om zyn vyf-of zestal bordes vol te tekenen en te schryven; zelfs tot laat in de avond, by de schyn van een kaars of lamp. Wat hy ons leerde, liet hy sooveel mogelijk zien, en inderdand, ik weet nog de meest dingen, die ik in die jaren heb geleerd en gezien. Om ons de landkaart uit te leggen, ging hy met ons naar buiten en vanuit de naaste omgeving voorde hy ons op de kaart naar verdere streken en volken; en wat al beschouwingen knoopte hy daaraan vast. Zoo was heel zyn onderrys gericht en soo was hy meer dan 40 jaar lang onderwyser: een man met veel kennis, een onbegrensde toeegding en een groote belangstelling.

Alle kinderen waren op Papa gesteld, omdat hy goed voor hen was en vol aandacht. Nooit schrikte hy hen van zich af door drittige uitvallen.

By voelden, dat hy van hen hield en als hy naar zelden, heel zelden, sloeg, heb ik het nooit meegemaakt, dat hy daarin onghaerscht te werk ging.

Hoe staat het my nog duidelyk voor den geest, hoe Papa voor de vacantie's by

de deur ging staan en alle jongens een hand gaf en by de naam noemde. Ik weet zeker, dat, als hy voor my een vreemde geweest was, ik hem nooit sou hebben vergeten.

Ook de onderwysers gingen graag met Papa om, omdat hy zoo vroelyk en geestig en steeds hetzelfde van humor was.

Een van syn onderwysers geeft van hem het volgende getuigenis: voor zyn onderwysers was hy de liefdevolle, geduldige superieur; hun wenschen kwam hy stipt na, alsof het zyn dure plicht was, in alles hun dienstwillige te syn.

Hy kende de begrippen opspelen en standje niet. Zyn opmerkingen hinderden nooit en werden steeds aangevoeld als een vrucht van onderling overleg.

Zyn onderwysers gingen graag met hem om en dat was evenseer het geval voor de onderwyzeressen en de dames, vriendinnen van thuis, die by ons kwamen.

Hoe list hy hen soms schrikken, als hy, quasi, insens van syn stoel op de grond gleeed. Daar kwam hy nogal eens mee voor den dag, maar telkens had hy er succes mee. Zonder zelf uitbundig te lachen, liet hy graag anderen lachen.

Ik weet nog, dat wy samen naar Arnhem zyn gefietst, naar de Missietoonstelling. Renwilde graag een Javaansche dans gaan sien, die daar uitgevoerd werd in de open lucht op eenigen afstand. Papa vindt het beter van niet en om Rene en ons schadeloos te stellen, voerde hyself een imitatie-dans uit, tot grote hilariteit van ons en de andere omstanders. Hy sloeg met handen en beenen, terwyl wy tranen huilden van het lachen. Ik denk met innig genoegen terug aan al die dingen rond Papa. Papa was in Lith, alsook later in Ottersum de vriend van ieder een; ik weet niet, dat iemand hem vyandig gezind was. Zoolang ik hem gekend heb, is hy door het leven gegaan, steeds aan sichself gelyk. Zyn leven is eenvoudig geweest, sonder groote of opvallende dingen. Of moet men het iets groots noemen, 66 jaar in dienst te hebben gesteld van God en van de menschen-elf kinderen te hebben grootgebracht en opgevoed-maar dat zyn dingen, die voor hem wazelfsprekend zyn geweest. Daar werd verder niet over gesproken.

Het huiselyk leven thuis staat voor myn geest als een ideaal van Christelyk leven en eendracht en er komt niet een dag in myn herinnering naar voren, die daarop een uitzondering sou zyn..... Daar ben ik myne ouders innig dankbaar voor. Dat zyn groote en opvallende dingen. Wy zyn nooit uitruzig geweest, omdat wy gaerne thuis waren. Papa had niets van een modern mensch en bleef d daarom vreed aan alle moderne dwalingen, waar geld en besit hooger gesteld worden, dan kennis en godsdienst. Papa verdiende juist genoeg om ons te laten studeren en spaarsam te leven. Reizen onder de vacantie's zat er b.v. niet aan. Sparen heeft hy overigens niet kunnen, noch willen doen.

Ieder kind heeft 1000 gulden meegebracht; placht hy wel eens te seggen, al had hy die met veel zweet en moeite moeten verdienen, door heele winteravonden, dag aan dag en urenlang, soms op verre afstanden cursussen te geven aan de boeren, altyd op zyn trouwe fiets, door weer en wind en koude. Papa was niet aan geld gehecht; dat ondervonden wy soo dikwyls als onze beurs weer leeg was. Heel de moderne wereld draait om geld; geld is de hartetoest, die vele menschen verblindt en hen de ware rykdommen doet vergeten. Papa wist, dat het Ewangelie geld en aardse goederen voorstelt als doornen, die het goede zaad verstikken omdat hy de ware rykdommen liefhad. In evensin heeft Papa daarom zyn kennis en wetenschap tot zyn schat gemaakt, d. w. z. zy waren hem geen hinderpaal voor het gebed, het ware leven der ziel; waarvoor de ziel gemaakt is.

En al bezat Papa een schat van kennis (wat wist hy al niet!) en al schreef hy heele reeksen artikelen en 5 of 6 deeltjes van zyn kennis der omgeving (de vrucht van 39 jaar onderwys) waarover hy veel heeft gedacht en geswoegi, toch zyn die dingen als vasself tot stand gekomen-ik wil seggen: se zyn voortgevloeid uit zyn dagelyksch onderwys; zyn gewone plichten hebben dat meegebracht en daarom zyn al die geschriften soo getoetst aan de realiteit, aan het werkelyke, praechiebhe leven, soo vol van God, sou ik haast seggen, omdat ik er Papa soo geheel in terugvind.

Maar nooit heeft hy er een hobby van gemaakt, een afgod, waarvoor de mensch dikwyls zyn beste wierook brandt en den waren, eenigen, levenden God vergeet, die wil, dat wy onze plicht doen en bovenal hem liefhebben, met geheel onze

ziel en al onse krachten en vermogens.

Och, er is nog zoveel van Papa te zeggen, van zyn liefde voor Mama en ons allen; van zyn hartstocht voor alles, met goed, edel en schoon was; daarvoor ging hy door het vuur en miskende alle menschelyk opzicht, al viel het hem zwaar, vooral als de priesters zyn insicht niet waren toegedaen.

Ik denk hierby aan zyn actie voor de Morgen en de pynlyke dingen, die hy later moest ervaren, kort voor zyn dood.

Papa. U bent weggegaan in al Uw eenvoud, als een foreghe, krachtige man, die U zelf nooit gespaard hebt, die nooit bedacht was op Uw eigen gezondheid-als een man met hooge idealen en genoeg levensinzicht om daar niet van af te wyken. Uw leven was gericht op de ewigheid! God sy gedankt dat hy U de vroege is heeft gegeven, de priesterwyding te hebben mogen beleven van twee Uwar kinderen, beiden ook Kloosterling, terwyl U een derde in het klooster hebt zien treden. Welk een vroege is dat toen voor U geweest en is het nog, juist nu.

Cok het huwelyk van Tony en Riek was een troost voor U, en niet minder, dat van Rene, Uw oudste, met Jo, dat U hebt verlangd en voorsien- dat hebt U my zelf eens gezegd. Van al Uw andere kinderen hebt U eveneens veel liefde en veel blydschap ondervonden, zonder uitzondering. Deo Gratias!

Zoo hebt U geleefd, samen in lief en leed, met onse goede Mama, en samen met ons, totdat Mama het my schreef: Ik heb geen prettige tyding voor je: Papa is ziek! Toen wist ik met zekerheid, dat G.L. daar U tot zich wilde nemen. Palmsondag werd ik naar huis geroepen. Daar vond ik U, uitzerst vermagerd, maar dezelfde van geest als altijd.

U was niet bang, sei U nog en liet ons nog lachen om Uw grappen. Papa was klaar U had ons niet veel meer te zeggen en geen enkele zorg scheen ~~U~~ U bezig te houden. Uw leven had ons genoeg gezegd en U bent naar God gegaan in eenvoud en gebed. Al Uw zorgen voor ons, die U toch zoo lief had, en voor alles wat U achterliet, waren van U afgededen. Niet eenmaal is my gebliken, dat U achter U zegt! U had de hand aan de ploeg gealagen, betoende U waardig voor het Ryk Gods. Neen, ik ben ook overtuigd, dat ook mi Uw blik op God gericht was en op Uw heer Jesus Christus en met een zeker gezak bent U heengegaan. Toen Mama U opnieuw de Rosenkrans in de handen gaf, waren Uw woorden: ik heb genoeg gebeden!

Dat had ik U nooit tevoren hooren zeggen; nu stond U op één pas van God! En terwyl Uw handen en lippen verstryden, wachtte Uw ziel, vol vertrouwen, op de komst van Uw Rechter. Hoe innig vouwde U nog eens Uw handen, toen ik de gebeden der stervenden begon en toen bent U zachtjes ingelapen.

Hoe graag maatjelijaf, hadden wy U nog een jaar of tien by ons gehad. Wy weten wel, dat U niet ver van ons af bent, maar dat weten wy uit het geloof; wy willen zoo graag zien en hooren en tasten, wy, menschen van deze aarde.

Het is zoo moeilyk U terug te vinden by God, voor ons, die zoo weinig gewend zyn, de hoogste regionen der ziel te bewonen.

O, hoe graag, en hoe sacht, wil ik het U nu verwyten, dat U soo gelden, al te weinig in Oosterhout bent geweest, die geyde plek van God op aarde. Wat zou ik ervan genoten hebben, met U samen te praten over de schoonheid van ons leven als de zuiverste afstraling van het menselike.

Maar nu voel ik Uw aanwezigheid sonder onderbreking. U denkt meer dan ooit aan Uw dierbaren op aarde, sinds U heengegaan bent naar God en zyn Engelen en Heiligen. Ik sei, dat U toen zacht bent ingelapen. En terwyl Uw ziel naar oog opende voor het zalige licht van God, mocht ik Uw oogen dichtdrücken en sluiten voor dit aardelike licht. Deo Gratias!

Het was op de vooravond van Jesus' Heilig Lyden, 10 April ~~1941~~ 1941, even voor half elf; op Witte Donderdagsavond, het uur van de instelling van de R. Eucharistie. Ik dank U myn God, dat gy ons de genade van een goede en heilige Vader hebt gegeven. Zyn beeld leeft in ieder van ons, als een voortdurende uitwediging tot navolging. En toen hebben we Papa begraven, met veel innigheid, sonder al te grote droefheid, zoals het Christenen past, in de hoop U weer te zien. Dan zal er geen droefheid meer zyn, want Jesus zelf zal rondgaan en de tranen

wisssen uit onze oogen.

Liefste Papa, ik bid U, waak over al Uw dierbaren, wy syn nog op dese aarde, on-
geven door gevaren, naar het lichaam, maar meer nog naar de siel.

U bent bevestigd in God!

Voor ons is alles nog wisselvallig!

Bid voor ^{ama}, bid voor al Uw kinderen by God, opdat wy allen eens Uwe vreugde
mogen deelen in God!

Uw naam zal in eere blyven by Uwe kinderen en kindekinderen, tot glorie van
God!

Abdy Sint Paul

George.